

Andrzej Wawrzuś

Bezpieczeństwo w procesie poznania naukowego

Studia Prawnoustrojowe nr 27, 257-266

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Wawrzusiszyn

Katedra Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego

Wydział Prawa i Administracji UWM

Bezpieczeństwo w procesie poznania naukowego

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo jest pojemną kategorią z semantycznego i metodologicznego punktu widzenia, stąd z jednej strony występuje duża łatwość w jego określeniu, z drugiej zaś łatwo o nieściśłości metodologiczne co do demarkacji jego granic. Ponadto bezpieczeństwo nie było dotychczas jednoznacznie postrzegane i nie zajmowało normatywnego miejsca w systemie nauki, ponieważ sytuowano je w obszarze multidyscyplinarnym. W naukach wojskowych głównie postrzega się je w kontekście bezpieczeństwa państwa.

Współcześnie problemy bezpieczeństwa znacznie się przewartościowały i rozszerzyły o nowe obszary. Po wieloletnich dyskusjach wyłonione zostały dwie nowe dyscypliny naukowe: nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności – oba umieszczono w dziedzinie nauk społecznych.

Istota i pojęcie nauki

Mówiąc o istocie nauki, należy dokonać rozróżnienia między nią samą a pojęciem bliskoznacznym, czyli wiedzą. Wiedza jest bez wątpienia pojęciem szerszym, a na jej obraz składają się wszystkie wiadomości teoretyczne i praktyczne, zdobyte zarówno naukowymi, jak i nienaukowymi metodami. Choć oba te obszary posiadają wiele wspólnego, nie należy ich utożsamiać, ponieważ nie każda wiedza jest nauką, natomiast każda nauka jest wiedzą. To nauka tworzy wiedzę, nigdy odwrotnie¹.

Wiedzą posługujemy na co dzień, ponieważ wiedzę rodzą potrzeby praktyki. Stanowi ona odzwierciedlenie w świadomości ludzi zjawisk postrzeganych w otaczającej ich rzeczywistości, czyli cech rzeczy, procesów i zdarzeń jako obiektów poznania oraz zachodzących między nimi relacji. Najstarszym rodzajem wiedzy jest

¹ W. Pytkowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, Warszawa 1985, s. 31.

wiedza potoczna, pospolita, którą cechują: ogólnikowość, braki precyzji, mały stopień abstrakcyjności, słabe uzasadnienie przekonań, a często niski poziom informacyjny. Wiedza taka jest przypadkowa w sensie doboru spostrzeżeń i wiadomości oraz nie w pełni krytyczna, co spowodowane jest wyprowadzaniem wniosków z niesprawdzonych, niepotwierdzonych empirycznie sądów. Jest produktem ubocznym praktycznej działalności ludzi i przypisany jest jej zazwyczaj zdrowy rozsądek. Bywa też nieusystematyzowana i charakteryzuje się najczęściej współistnieniem przypadkowych sądów².

Nauka traktowana jest najczęściej jako ta dziedzina działalności ludzkiej, która ma dostarczyć wiadomości prawdziwych lub wiadomości obiektywnych albo też wiadomości intersubiektywnych. Sposoby poznania wykorzystywane w nauce nie powinny więc zawierać w sobie niczego, co byłoby subiektywne, niesprawdzalne, dowolne³.

Choć nauka nie jest już tak przypisana do życia praktycznego, jednak powinna być przydatna do zaspokajania potrzeb człowieka⁴. To wyspecjalizowana działalność poznawcza, uprawiana przez uczonych, zmierzająca do obiektywnego poznania i zrozumienia rzeczywistości przyrodniczej i społecznej oraz do stworzenia przesłanek wykorzystania zdobytej wiedzy w celu przekształcenia rzeczywistości zgodnie z potrzebami człowieka⁵. Relacje między nauką a wiedzą komplikują się ze względu na niejednoznaczność definicji tych pojęć.

W *Słowniku języka polskiego*⁶ czytamy, że nauka jest to ogół zgromadzonej, uporządkowanej i należycie uzasadnionej przez pokolenia wiedzy. Jest ona rozwijana i doskonalona poprzez badania, których wyniki ujmuje się w zorganizowany system pojęć, a zachodzące procesy sprzyjają wypracowaniu sądów o rzeczywistości, sądów dowiedzionych i sprawdzonych, sądów prawdziwych⁷. Nauka jest interpretowana jako system wiedzy osiągniętej za pomocą metodologii naukowej⁸.

W polskiej tradycji i znaczeniu potocznym nauka pojmowana jest również jako przekazywanie i przyswajanie wiedzy, nabywanie umiejętności oraz tego, czego się naucza lub uczy w szkole (aspekt dydaktyczny). Jest to zatem wiedza poddana ustalonym wymaganiom treściowym i metodycznym, zorganizowana i uprawiana w dydaktyczno-naukowych jednostkach organizacyjnych. Z tego wynika, że stanowi organizację, system (strukturę) zinstytucjonalizowaną w postaci uczelni wyższych, instytutów naukowych, ośrodków badawczych i innych placówek edukacji narodowej⁹.

² Ibidem, s. 30.

³ L. Koj, *Wątpliwości metodologiczne*, Lublin 1993, s. 40.

⁴ Por. K. Ajdukiewicz, *Język i poznanie*, t. 1, Warszawa 1985, s. 314–316.

⁵ Por. B.R. Kuc, *Funkcje nauki. Wstęp do metodologii*, Warszawa 2012, s. 20.

⁶ *Multimedialny słownik języka polskiego*, Warszawa 2005, s. 433.

⁷ W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995, s. 37.

⁸ Por. Ch. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metoda badawcza w naukach społecznych*, Poznań 2001, s. 9.

⁹ J. Apanowicz, *Metodologiczne elementy procesu poznania naukowego w teorii organizacji i zarządzania*, Gdynia 2000, s. 13.

Nauka podlega różnym kryteriom podziałów, czyli hierarchizacji z punktu widzenia abstrakcyjności i konkretności, ogólności i szczegółowości itp. Podstawową jednostką klasyfikacji nauki jest dyscyplina naukowa. To część nauki ukształtowana historycznie, wyodrębniona ze względu na konkretny zakres badanej rzeczywistości, взгляд, czyli punkt widzenia, z którego rozpoznaje się badany wycinek rzeczywistości, stosowane metody badawcze, formę wypowiedzianych twierdzeń i potrzeby społeczne¹⁰. Pod pojęciem dyscypliny naukowej rozumie się także doniosłą społecznie, ukształtowaną ze względu na przedmiot i cel badań lub kształcenia część nauki w znaczeniu instytucjonalnym, uznaną za podstawową jednostkę jej klasyfikacji¹¹. Dyscypliny naukowe są ściśle ze sobą powiązane, jednak granice między nimi nie są i nie mogą być ostre ani tym bardziej ostateczne. Poszczególne dyscypliny ze względu na potrzeby organizacyjne, planistyczne, wreszcie dydaktyczne grupowane są w dziedziny nauki, zaś stopień agregacji tychże zależy od stopnia automatyzacji nauki, tradycji rozwoju poszczególnych dyscyplin, uwarunkowań społecznych, a nawet politycznych¹². Dziedzina nauki to trwale ukształtowana i wyodrębniona ze względu na potrzeby kierowania badaniami podstawowymi, kształceniem kadr naukowych i szkolnictwem wyższym grupa dyscyplin naukowych, w ramach której nadawane są stopnie i tytuły naukowe.

Dyscypliny naukowe dzielą się na specjalności naukowe. Specjalność naukowa jest to względnie trwale uprawiana przez uczonych część jednej lub kilku dyscyplin naukowych, wyodrębniona ze względu na koncentrowanie uwagi na węższym fragmencie rzeczywistości lub rozpatrywanie go w węższym aspekcie bądź stosowanie szczególnych metod badawczych. Proces rozwoju specjalności jest żywiołowy, jednak ostatecznie nie wszystkie pomysły zyskują formalne uznanie uczonych, instytucji społecznych i władz administracji rządowej.

Od 1 października 2011 r., czyli z dniem z wejściem w życie nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym, systematyka dziedzin naukowych leży w gestii ministra właściwego do spraw nauki i szkolnictwa wyższego. Na mocy rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych¹³ przyjęto trójstopniowy podział nauk, uwzględniając obszary wiedzy, dziedziny nauki i dyscypliny naukowe.

Z metodologicznego punktu widzenia można wyróżnić nauki empiryczne i nauki teoretyczne. Nauki empiryczne badają określony fragment rzeczywistości, zaś nauki teoretyczne badają „świat abstrakcyjny” zdefiniowany przez te nauki. Nauki empiryczne są to tzw. nauki realne, natomiast nauki teoretyczne to nauki formalne.

¹⁰ T. Jemioło, A. Dawidczyk, *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008, s. 11.

¹¹ L. Krzyżanowski, *O podstawach kierowania organizacjami inaczej*, Warszawa 1999, s. 130.

¹² T. Jemioło, A. Dawidczyk, op. cit., s. 11.

¹³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz. U. nr 179, poz. 1065).

W naukach empirycznych dominuje indukcyjny tryb postępowania, w naukach teoretycznych – dedukcyjny. Dlatego nauki empiryczne to nauki indukcyjne, a nauki teoretyczne to nauki dedukcyjne. Z punktu widzenia sposobu głoszenia sądów wyróżniamy nauki aposterioryczne i nauki aprioryczne. Nauki empiryczne to nauki aposterioryczne, w których sądy głosimy po wykonaniu doświadczenia, nauki teoretyczne to nauki aprioryczne, w których sądy głosimy *a priori*, czyli z założenia. W naukach empirycznych nigdy nie mamy stuprocentowej pewności, że wypowiedziane sądy są prawdziwe, dlatego że dopuszczają one wnioski zawodne, które takiej pewności nie gwarantują¹⁴.

Dopełnieniem rozważań o istocie nauki będą jej funkcje, cele, do których dąży, czynności wykonywane w jej ramach, i które spełnia wobec społeczeństwa. Funkcje nauki są podobne dla wszystkich dyscyplin, ale każda z nich wyraża inny zakres treściowy, odpowiedni dla danej dyscypliny. Przyjmując celowe i świadome rozwiązywanie problemów naukowych, można wymienić:

- funkcję deskryptywną (opisową), odpowiadającą na pytania: jak jest? jakie to jest?
- funkcję eksplanacyjną (wyjaśniającą), która ujawnia istotę badanego obiektu i opiera się na wnioskowaniu redukcyjnym – znamy skutki, szukamy przyczyn;
- funkcję predykcyjną (prognostyczną), której rezultatem jest hipoteza prognostyczna (kształtowana przez systemy wartości i cele działających podmiotów);
- funkcję ewaluacyjną (oceniającą), czyli formułowanie sądów wartościujących na temat danego obiektu;
- funkcję metodologiczną, wyjaśniającą, jak badać dany obiekt i jego podmioty.

Klasyfikacja wiedzy zarówno na gruncie epistemologicznym, jak i metodologicznym nie jest prosta – bez względu na to, czy posłużymy się kartezjańskimi rozważaniami abstrakcyjno-logicznymi (filozofia, matematyka, logika), czy też tylko eksperymentalnymi. Ważniejsze w tym procesie wydaje się stosowanie koncepcji konsyliencji, polegającej na łączeniu różnych dziedzin nauki poprzez łączenie faktów oraz teorii empirycznych. Trudno zaprzeczyć temu, iż takie podejście integrujące nie tylko przyczynia się do rozwoju samej nauki, ale także zapewnia postęp cywilizacyjny¹⁵.

Problemy bezpieczeństwa w myśli naukowej¹⁶

Kwestia bezpieczeństwa budziła zainteresowanie już w starożytności. Platon zawarł analizowane kwestie w dwóch dziełach: *Państwie* i *Prawach*. Do najważniejszych źródeł zagrożenia bezpieczeństwa człowieka, społeczeństwa i państwa zali-

¹⁴ M. Pelc, *Elementy metodologii badań naukowych*, Warszawa 2012, s. 11–12.

¹⁵ Por. K. Raczkowski, K. Żukowska, M. Żuber (red.), *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie. Paradygmat. Wiedza. Demarkacja*, Warszawa 2013, s. 9.

¹⁶ Szerzej: A. Wawrzusiszyn, *Wybrane problemy transgranicznego bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 2012; A. Wawrzusiszyn, P. Wasilewski, *Bezpieczeństwo personalne grup dyspozycyjnych społeczeństwa*, [w:] W. Horyń, L. Wełyczko (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa w XXI wieku. Człowiek – bezpieczeństwo – państwo*, Wrocław 2012.

czał: naruszenia ładu ustanowionego w świecie i w ludziach, niezrozumienie i nieprzestrzeżenie w życiu zasad sprawiedliwości i norm moralnych oraz prawnych, a wreszcie nadmierne przeludnienie przekraczające możliwości egzystencjalne poszczególnych państw. Jego zdaniem było to jednocześnie najważniejsze źródło wojen. Arystoteles, podobnie jak Platon, nie traktował wojny jako celu samego siebie, lecz jako „środek do pokoju”. Analizując zagrożenia militarne, wskazywał na konieczność stałej troski o należyte przygotowanie się do prowadzenia wojen w obronie niepodległości państwa i bezpieczeństwa jego obywateli.

W czasach nowożytnych Monteskiusz podkreślał szczególną rolę przyjaznych stosunków między ludźmi i poszanowania prawa jako warunków bezpieczeństwa, mając na względzie prawa regulujące stosunki między ludźmi i między narodami¹⁷. Także Holbach zwracał na uwagę na fakt, iż dzięki przestrzeganiu prawa mogą być chronione takie wartości, jak wolność i własność. Z kolei zdaniem Hobbesa gwarancją bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego powinno być przestrzeganie prawa natury i dążenie do „pokoju”. Uważał on, że z bezpieczeństwem wiążą się takie kategorie, jak: nieufność, sława, niezdrowa rywalizacja oraz wojna i bogactwo.

Problematykę konfliktów wewnętrznych i zewnętrznych dostrzegał w swoich dziełach Kant, uwypuklając rolę takich wartości, jak pokój, prawo i moralność, stanowiących niejako przeciwwagę dla niezdrowej rywalizacji oraz dążenia do sławy i bogactwa, a środkiem do tego była wojna. Bez pokoju, prawa i moralności trudno byłoby mówić o długotrwałym bezpieczeństwie i zrównoważonym pokoju. Natomiast przesłanie Comte’a na temat roli pracy, pokoju, altruizmu, dobrobytu i szczęścia dla zapewnienia długotrwałego bezpieczeństwa zachowuje swoją aktualność do dziś. Warto też przypomnieć opinię Fromma, który podkreślał, że warunkiem bezpieczeństwa jest zdrowie społeczne, którego przejawami są: miłość, twórczość, braterstwo i indywidualność. Objawów choroby społecznej filozof ów upatrywał w irracjonalizmie, destrukcji, konformizmie, narcyzmie i kazirodztwie.

Wśród wybitnych polskich myślicieli, którzy podejmowali problematykę bezpieczeństwa w okresie odrodzenia należy wymienić Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Piotra Skargę, Jana Tarnowskiego. W swoich dziełach postulowali oni państwo bezpieczne i sprawiedliwe, opowiadając się za radykalnymi reformami polityczno-społecznymi, wojskowymi, ekonomicznymi, moralnymi i oświatowymi¹⁸. Wśród mężów stanu polskiego oświecenia należy wymienić Stanisława Leszczyńskiego, Stanisława Staszica i Hugona Kołłątaja, dla których ówczesna sytuacja społeczno-ekonomiczno-militarna kraju była nie do zaakceptowania. Podjęli oni próby ratowania kraju, mające na celu umocnienie jego pozycji i sił zbrojnych, obronę wolności i niepodległości Polski¹⁹. Rozważania nad stanem bezpieczeństwa narodu i państwa miały charakter wręcz reformatorski.

¹⁷ Por. K.L. Montesquieu, *O duchu praw*, Warszawa 1927, s. 13.

¹⁸ Zob. J. Krzyżanowski, *Historia literatury polskiej*, Warszawa 1986, s. 150.

¹⁹ Por. W. Stach, *Koncepcje bezpieczeństwa państwa w okresie polskiego oświecenia*, [w:] R. Rosa (red.), *Dialektyka bezpieczeństwa wojny i pokoju*, Warszawa 2003, s. 101–108.

Z kolei kontestacje nad bezpieczeństwem w okresie polskiego romantyzmu wynikały głównie z braku państwowości, walki o utrzymanie tożsamości i odzyskanie niepodległości – miały zatem charakter narodowy. Tematem przewodnim stała się praca nad uzyskaniem duchowego wsparcia dla narodu pozbawionego państwowości i podzielonego między zaborców. Dyskursy nad przyczynami upadku państwa, tudzież rozważania nad jego przyszłością znajdowały szczególne miejsce w twórczości Joachima Lelewela, Maurycego Mochnackiego, księdza Piotra Ściegiennego, Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego i innych.

Przełom XX i XXI wieku zmienił świat, a wraz z tym warunki, w jakich żyjemy. Ewolucja pojęcia „bezpieczeństwo” i związanych z tym sposobów myślenia o bezpieczeństwie oraz sposobów zapewniania bezpieczeństwa stała się faktem²⁰.

W latach 40. i 50. XX wieku uważano, że idea bezpieczeństwa międzynarodowego wyraża właściwe każdemu narodowi pragnienie zabezpieczenia przed agresją militarną i opiera się na posiadanej przez państwo pewności, że nie będzie zaatakowane lub że w przypadku ataku otrzyma natychmiastową i skuteczną pomoc ze strony innych państw.

Wiele pozytywnych zmian odnotowywano w społeczeństwach wstępujących do Unii Europejskiej po okresie znacznego ograniczania ich suwerenności. Wskazywano już wtedy na potrzebę szerszego, kooperatywnego myślenia o bezpieczeństwie. Świadczą o tym prace i wypowiedzi Mariana Dobrosielskiego i Józefa Kukułki, a także nieco później Romana Kuźniara, Jerzego Stańczyka, Adama Daniela Rotfelda, Ryszarda Zięby i wielu innych. Zdaniem tych autorów, dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa polega na tworzeniu optymalnych warunków wewnętrznego, bezkonfliktowego rozwoju istotnych składników danego systemu, jak też eliminowanie ewentualnego zagrożenia zewnętrznego. Ważne, by tak rozumiane bezpieczeństwo sprzyjało harmonijnemu, symbiotycznemu rozwojowi szerszego organizmu lub systemu.

Tożsamość nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności

Problematyka bezpieczeństwa była dotychczas przedmiotem poznania politologii, socjologii, filozofii, a przede wszystkim nauk wojskowych. Przez wiele lat nauki wojskowe nie budziły większego zainteresowania w kręgach naukowców cywilnych. Była to dziedzina traktująca o sposobie użycia rodzajów sił zbrojnych i wojsk w operacjach wyłącznie wojennych, w większości niejawna i zamknięta dla naukowców spoza wojska. Miało to niekorzystny wpływ na rozwój tej dziedziny wiedzy, rozwój badań w obszarze nauk wojskowych i jej powiązanie z innymi dziedzinami.

²⁰ Szerzej: D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba, *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Warszawa 1997; M. Cieślarczyk, *Psychospołeczne i prakseologiczne aspekty bezpieczeństwa i obronności*, Warszawa 1997; M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2007.

Na początku XXI wieku zasadniczo zmieniło się środowisko bezpieczeństwa w Europie i na świecie. Znacznemu przewartościowaniu uległo pojęcie „zagrożenie bezpieczeństwa”, jako że pojawiły się nowe, groźne odmiany tego zjawiska.

Nauki wojskowe rozszerzyły zakres badań dotyczących środowiska bezpieczeństwa o wymiary narodowy i międzynarodowy. Dzięki temu powstał znaczący dorobek wykraczający poza walkę zbrojną i użycie sił zbrojnych. Badania obejmowały swoim zasięgiem również problemy bezpieczeństwa państwa i obywateli²¹. Pojawiły się prace z zakresu filozofii bezpieczeństwa, metodologii bezpieczeństwa i obronności oraz wkraczające w świat ogólnej teorii bezpieczeństwa i obronności. W konsekwencji ich nazwa nie oddaje już treści rzeczywistych badań, szczególnie w aspekcie przedmiotu poznania, który w rzeczy samej nie odpowiadał nazwie, a tej ani w sensie ontologicznym, ani w sensie epistemologicznym nie dało się uzasadnić.

Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych z nauk wojskowych wyodrębniono dwie dyscypliny naukowe: nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności, umieszczając je w obszarze wiedzy nauk społecznych i w dziedzinie nauk społecznych. Było to istotne wydarzenie, szczególnie ze względu na toczące się od lat dyskusje, dla uczonych, nauczycieli, instytucji kształcących w obszarze bezpieczeństwa i tych wszystkich, którym problemy bezpieczeństwa są bliskie. Wyodrębnienie powyższe miało ważny aspekt formalny, a także ustaliło czytelne granice pomiędzy nowymi i wzajemnie uzupełniającymi się obszarami realizowanych badań nt. bezpieczeństwa i obronności.

Autonomia (pewna samodzielność i niezależność) dyscyplin naukowych staje się złożonym problemem, którego nie można jednoznacznie rozstrzygnąć. Dlatego wymagana jest identyfikacja kryteriów wyróżniających dyscyplinę naukową. Niekiedy wskazuje się, że do powołania nowej dyscypliny wystarczy spełnić dwa warunki. Pierwszym jest odrębność danej nauki od innych, drugim zaś pokaźny dorobek wiedzy, niebędący dorobkiem innej dyscypliny²². Według tej kwalifikacji nie byłoby to jednak możliwe, ponieważ wiedza wytworzona jest współzależna od innych dyscyplin. Nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności, według kryterium podmiotowego, przedmiotowego i przestrzennego, mieszczą się w wielu dyscyplinach, zatem odrębność dyscypliny naukowej wymaga innych kryteriów. Wskazuje się, że o autonomii decydują głównie: jej przedmiot, zaawansowanie podmiotu, środków i rezultatów uprawiania nauki, stopień metanaukowego samookreślenia się, stan informacyjny (czynnik zewnętrzny)²³.

Uwzględniając uwarunkowania rozważanych problemów, należy odnieść się przede wszystkim do przedmiotu badań nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności.

²¹ Zob. S. Zajas, *Nauki wojskowe a nauki o bezpieczeństwie i obronności*, [w:] P. Sienkiewicz, M. Marszałek, H. Świeboda (red.), *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego. Bezpieczeństwo 2010*, t. 1, Warszawa 2010, s. 9–14.

²² R. Wróblewski, *Przedmiot i metoda nauk o bezpieczeństwie narodowym*, [w:] ibidem, s. 72.

²³ S. Kamiński, *Nauka i metoda. Pojęcie nauk i klasyfikacja nauk*, Lublin 1992, s. 253.

W powszechnym rozumieniu o przedmiocie badań decydują obiekty bądź procesy, które badamy. Z formalnego punktu widzenia powyższe dyscypliny zawsze posiadały obiekty i przedmioty badań, ponieważ bezpieczeństwo należy do naczelných ogólnoludzkich wartości. Z tej racji, iż nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności stanowią część nauk społecznych, obiektem badań są: zbiorowości i zbiory społeczne, instytucje społeczne, procesy i zjawiska społeczne²⁴. Przedmiotem badań analizowanych nauk okazują się więc cechy obiektów wyznaczających ich granice, właściwości i relacje. Dostrzeżenie istoty cech i zależności między nimi a badanymi obiektami pozwala wnioskować o istocie bezpieczeństwa.

Każda nauka tworzy swój własny język, który dla niewtajemniczonych wydaje się sztuczny i formalny. Tworzona terminologia w danej dziedzinie i dyscyplinie rozumiana jest jako system pojęć. Na przełomie XX i XXI wieku dostrzeżono intensyfikację i demarkację badań problemów bezpieczeństwa, co spowodowało wyłonienie się obiektu i przedmiotu oraz zakresu rozważań. We wszystkich sferach funkcjonowania człowieka identyfikujemy bezpieczeństwo, dodając do tego słowa odpowiedni przymiotnik, co wpływa na wzbogacanie języka pojęć, zwłaszcza w rozważanych dyscyplinach.

Mówiąc o metodologicznej tożsamości, należy mieć na względzie przede wszystkim dążenie do wieloaspektowego poznania wyodrębnionego przedmiotu badań. Szczególnego znaczenia nabiera obszar naukowych metod badania problemów bezpieczeństwa. Trzeba podkreślić, że to właśnie zastosowanie metod naukowych różni poznanie naukowe od poznania potocznego. Cechą wyróżniającą poszczególne dyscypliny i dziedziny wiedzy są charakterystyczne metody badań, odpowiednie techniki i narzędzia badawcze. Wybór metody zawsze będzie zależny od zakresu badań oraz założonych celów. Jako że analizowane dyscypliny naukowe są stosunkowo młode, a bezpieczeństwo ma interdyscyplinarny charakter, trudno jednoznacznie stwierdzić, jakie metody naukowe, narzędzia i techniki badawcze powinno stosować się w badaniach współczesnych problemów bezpieczeństwa. Niemniej jednak należy prowadzić dalsze prace i poszukiwania w tym obszarze.

Można wysunąć tezę, iż o tożsamości nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności w głównej mierze zdecydowało określenie przedmiotu badań tych dyscyplin, zatem nauki o bezpieczeństwie obejmują całokształt problematyki bezpieczeństwa w wymiarze narodowym i międzynarodowym. Przedmiotem badań tej dyscypliny są współczesne systemy bezpieczeństwa w wymiarze militarnym i niemilitarnym oraz ich funkcjonowanie na różnych poziomach organizacyjnych. Systemy te obejmują działania instytucji o charakterze państwowym, rządowym i samorządowym, przedsiębiorców i organizacji społecznych. Badania w zakresie tej dyscypliny powinny służyć tworzeniu teoretycznych podstaw i rozwojowi systemów bezpieczeństwa międzynarodowego i systemów operacyjnych funkcjonujących w obszarze bezpieczeństwa. Natomiast nauki o obronności obejmują problematykę obronną państwa

²⁴ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2005, s. 19.

w zakresie systemu obronnego państwa, teorii sztuki wojennej, w tym strategii, sztuki operacyjnej i taktyki. Przedmiotem badań tej dyscypliny są przygotowania obronne państwa, organizacja i rozwój systemu obronnego państwa, w tym sił zbrojnych, dowodzenie oraz szkolenie wojsk. Badania w tej dyscyplinie powinny służyć tworzeniu podstaw teoretycznych i rozwojowi systemu obronnego państwa oraz teorii sztuki wojennej i kierowania wojskami²⁵.

Generalnie rzecz ujmując, można stwierdzić, że kwestie bezpieczeństwa i obronności są ze sobą nierozzerwalnie połączone. Wielu zagadnień nie da się rozpatrywać rozdzielnie, szczególnie w aspekcie analizy systemowej, która w sensie metodologicznym może stanowić pewną podstawę, głównie w badaniach jakościowych²⁶.

Podsumowanie

Zaprezentowane rozważania stanowią próbę systemowego ujęcia związku nauki z bezpieczeństwem. Skoncentrowano się na omówieniu istoty pojmowania współczesnej nauki, roli i miejsca bezpieczeństwa w nauce oraz podjęto rozważania nad tożsamością nowych dyscyplin naukowych.

Artykuł jest zaledwie zarysem problemu, choć oczywiście uzyskane rezultaty można by przedstawić szerzej, inaczej, dokładniej. W związku z dość ekspansywnym rozwojem analizowanych dyscyplin naukowych istnieje pilna potrzeba ciągłego poszerzania zarówno systemu pojęć, jak również poszukiwań skutecznych metod, technik i narzędzi badawczych.

Summary

Security in the process of scientific recognition

Key words: knowledge, science, scientific discipline, methodology, safety, science of safety.

Presently security is the subject of investigation of boarder interdisciplinary research which has its source rooted in Plato and Aristotle's philosophical reflections. These reflections have gained special interest and development only in modern times by emerging from the philosophy new scientific disciplines.

The environment of security has radically changed nowadays. The security problems have revaluated a lot and expanded into new areas. After years of discus-

²⁵ Por. B.M. Szulc, *Metodologiczne i epistemologiczne dylematy nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności*, [w:] K. Raczkowski, K. Żukrowska, M. Żuber (red.), op. cit., s. 21–22; S. Zajas, op. cit., s. 14.

²⁶ Por. B.M. Szulc, op. cit., s. 28.

sions two new disciplines were selected: science of safety and science of defense. They were placed in the field of knowledge of social sciences and social sciences.

The author attempts to diagnose science and its interpretation, presents ways of thinking about safety throughout history, and identifies the science of safety and science of defense.